

Primljeno 23. listopada 2011., prihvaćeno za tisak 14. studenog 2011.

Zrinka Prakaturović

110 GODINA BROZ-IVEKOVIĆEVA RJEČNIKA

Povodom obilježavanja 110. obljetnice izdavanja Broz-Ivekovićeve *Rječnika hrvatskog jezika* napravljen je ovdje osnovni prikaz djela. U prikazu će ukratko biti opisan dio Brozova životnog puta, a zatim i okolnosti u kojima je *Rječnik hrvatskog jezika* izlazio te koji je njegov značaj u povijesti jezika.

Ivanu Brozu u povijesti hrvatske filologije ne pripada središnje mjesto, ali malo tko je kao on stekao toliko simpatija. Kada je umro u četrdeset drugoj godini života, o njemu se pisalo kao o rijetko kojem našem znanstveniku. U prvom redu poznat je kao autor *Hrvatskog pravopisa*, suautor *Rječnika hrvatskoga jezika* i autor *Crtica iz hrvatske književnosti*. Ivan Broz rodio se 21. siječnja 1852. u Klanjcu. Njegovi su roditelji Ivan Broz i Kristina, rođena Iveković, sestra profesora doktora Franje Ivekovića. Nakon mature odlazi u Innsbruck i počinje studij teologije, ali tamo je najviše vremena provodio proučavajući povijest i istočne jezike. Kada se 1874. otvorilo Hrvatsko sveučilište u Zagrebu, napušta Innsbruck u nadi da će se sam moći uzdržavati i uz to studirati na Filozofskom fakultetu. Tek 1884. dolazi opet u Zagreb kao profesor hrvatskog jezika u gimnaziji. Tu počinje novo razdoblje Brozova znanstvena rada. Godine 1885. izabran je u odbor Matice hrvatske. 1888. promoviran je za doktora filozofije na temelju disertacije o imperativu u hrvatskome jeziku. Ivan Broz umro je 25. prosinca 1893.

Jugoslavenska akademija počinje 1880. izdavati *Rječnik hrvatskog ili srpskog jezika*, a nakon toga počelo se pomišljati na manji rječnik koji bi bio zasnovan isključivo na Karadžićevim i Daničićevim djelima. Taj zadatak prihvatio je Ivan Broz. *Rječnik hrvatskog jezika* izlazi 1901. U Matici hrvatskoj raspravljalo se o potrebi da se izda rječnik suvremenog jezika. Kako je *Akademijin rječnik* sporo napredovao, smatrali su da bi se što prije trebao izdati praktični rječnik hrvatskog jezika. Sve to predložio je Ivan Kostrenčić,

tajnik Matice hrvatske. Kostrenčić je napomenuo da bi Tomo Maretić bio voljan izvršiti taj zadatak. S tim prijedlogom složio se i Hugo Badalić, odbornik Matice hrvatske, a njegov prijatelj bio je Ivan Broz. Badalić govori kako ima dobrog prijatelja koji se bavi sastavljanjem rječnika već četiri godine, no nije ga htio imenovati. 23. studenog 1888. odlučeno je na sjednici da se izda rječnik hrvatskog jezika, a uskoro se saznaje da se i u Srpskoj akademiji radi na sličnom rječniku. U Hrvatskoj taj posao već nekoliko godina obavlja Ivan Broz i imao je volju nastaviti ga i dalje raditi. Rječnik je bio zamišljen tako da se samo uzme Karadžićev rječnik i tiska se latinicom, no Broz je bio uvjeren da bi bilo bolje da se taj rječnik upotpuni i riječima iz drugih Karadžićevih i Daničićevih djela.

Broz je posljednjih deset godina svoga života proveo skupljajući građu za rječnik. Prikupio je i ispisao više od 103 tisuće listića. Nažalost, umro je prije nego je posao priveo kraju. Nakon Brozove smrti, njegov ujak dr. Franjo Iveković odlučio je dovršiti Brozov posao te je 1894. počeo s brojanjem i uređivanjem Brozovih listića, a nakon toga uzeo je i Karadžićeve i Daničićeve knjige te je počeo s tom građom izrađivati rječnik.

Ne može se znati bi li Broz postupio jednako kao i njegov ujak, no vjerojatno bi mu odgovaralo to što je Iveković proširio građu i na druge knjige. Ipak je Broz shvaćao kako narodni jezik ne može zadovoljiti sve jezične potrebe, posebno ne znanstvenog i poslovnog jezika.

Rječnik je izašao u dva sveska, a treći svezak ostao je samo želja jer Iveković nije htio, a i nije mogao obaviti tako velik zadatak. Rječnik nije imao veći broj pisaca pa zbog toga nije mogao postati rječnik književnog jezika kakav su tražili književnici koji su htjeli da se napiše rječnik koji bi u sebi imao zabilježene fraze svih starijih i novijih pisaca. I četrdesetak godina nakon objavljivanja Rječnika upozoravat će se da je to više rječnik narodnog govora, a manje književnog. Kritike su bile i pozitivne i negativne jer su svi shvaćali kako je Brozu nedostajalo izvora i bilo je nemoguće napraviti idealan rječnik. Najpoznatija kritika nalazi se u Jagićevu zborniku. Jagić se nadao da će Broz-Ivekovićev rječnik biti opsežniji, no na kraju se ispostavilo da je to zapravo vukovski rječnik, samo frazeološki proširen. Smatra da se iz rječnika moglo izdvojiti dosta suvišnih i vulgarnih riječi, skratiti se preduga tumačenja i umjesto takvih riječi unijeti nove koje se upotrebljavaju u književnosti. Jagić uspoređuje rječnik s prugom koja je „u pojedinostima izgrađena vrlo brižljivo, ali joj čitav smjer nije sretno izabran“. Smatra i da se rječnik trebao dopuniti i proširiti te izraditi i treći svezak koji bi sadržavao riječi modernog književnog jezika jer bi na taj način Iveković okrunio svoje zasluge.

U nedostatku pravih dokaza, može se tek nagađati u kakvog bi se leksikografa razvio Ivan Broz, no ipak se može pretpostaviti da bi detaljnije pristupio zadatku nego njegov ujak Franjo Iveković.